

ภาพที่ 16 ลักษณะทรงพุ่มและใบของจิ้งม้อั่ว

4) กล้วยาเทวดาสีแดง เป็นกล้วยาที่มีลักษณะคล้ายกับกล้วยาปักกิ่งเป็นพืชท้องถิ่นทางภาคเหนือของประเทศไทย มักขึ้นอยู่ตามหินผาที่มีความสูง ตั้งแต่ประมาณ 1,000 เมตรขึ้นไป พบที่บ้านแม่แจ๊ะ ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และดอยผากลองบนดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มชาติพันธุ์ม้งมีความเชื่อมาหลายชั่วอายุคนว่า กล้วยาเทวดาสีแดงมีสรรพคุณในทางรักษาโรคภัยสารพัดชนิดและเป็นยาบำรุงด้วย เป็นยาตัวหนึ่งใน บรรดา"ยาต้มไก่" หรือยาบำรุง (ดูรูปภาพประกอบ)

ภาพที่ 17 ต้นหญ้าเทวดาสีแดง

5) ยาช่วยให้มีลูก (Tshuaj muaj me nyuam) เป็นพืชเถาใบยาวประมาณ 4 นิ้ว กว้างประมาณ 1 นิ้ว มักขึ้นตามต้นน้ำที่มีความชื้นตามป่าดิบเขาที่มีความสูงประมาณ 1,000 เมตรขึ้นไป มีสรรพคุณช่วยให้สตรีที่มีบุตรยากมีบุตรง่าย ใช้เถานำมาตากแห้งชงน้ำร้อนดื่ม ตามภูมิปัญญา กลุ่มชาติพันธุ์ม้งเชื่อว่าตัวยานี้สามารถกำหนดเพศของลูกได้ด้วย กล่าวคือวิธีการในการชงดื่มนั้น จะหักเป็นท่อน ๆ ยาวประมาณ 1 นิ้ว โดยใช้ 9 – 15 ท่อนต้มน้ำร้อนหนึ่งแก้ว ถ้าจำนวนท่อนยาเป็นเลขคี่จะได้ลูกผู้ชาย แต่ถ้าเป็นเลขคู่จะได้ลูกผู้หญิง (ดูภาพประกอบ)

ภาพที่ 18 ลักษณะใบของยาช่วยให้มีลูก

6) ยารักษาออกหัด (Yuj) หรือยู เป็นไม้ยืนต้นเนื้ออ่อนขนาดกลาง พบตามป่าดิบเขาที่มีความสูงตั้งแต่ประมาณ 800 – 1200 เมตร มีสรรพคุณในการรักษาหัด ในกรณีที่เกิดเป็นไข้หนัก ใช้ใบต้มน้ำให้อาบ ถ้าเป็นหัดเป็นการเร่งให้ออกหัดเร็วขึ้น ถ้าไม่ใช่การเป็นไข้เนื่องจากการออกหัดก็จะสามารถขับพิษไข้หรือลดไข้ได้เช่นกัน คุณสมบัติพิเศษอีกประการหนึ่งคือนำใบมาปูในรังไก่หรือเขวนรอบเล้าไก่เป็นกำจัดตัวหมัดไก่ได้เป็นอย่างดี

ยูเป็นอาหารจากธรรมชาติที่หาได้ตลอดปี มีกลิ่นแรงเทียบเท่ากับใบชะอม นำยอดและใบอ่อนมาลวกหันทอดกับไข่หรือเนื้อสัตว์ เป็นอาหารประเภทผักที่สามารถหากินได้ตลอดปี โดยเฉพาะในฤดูร้อนที่ไม่สามารถหาผักอื่น ๆ ได้ ยูจึงเป็นอาหารประเภทผักสดที่ล้ำค่านในฤดูแล้ง (ดูภาพประกอบ)

ภาพที่ 19 ลักษณะใบของต้นยู

7) ผักกาดน้ำ (Tshuaj ntsaws hniav) เป็นพืชขนาดเล็กติดผิวดินมีอายุยืนยาว ใบกว้างยาว ตามพื้นราบรู้จักใช้ในฐานะยาสมุนไพร เช่นกัน พบเห็นทั่วไปตามบริเวณข้างบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ม้งใช้ใบยี้ให้และและอุดรูของพื้นบรรเทาอาการปวดฟัน คนม้งจึงรู้จักในชื่อยาอุดฟัน หรือ จั่วเจ่อเนี้ย (tshuaj ntsaws hniav) นอกจากนี้ยังใช้ต้มดื่มแก้อาการขัดปัสสาวะ และใช้เป็นยาบำรุง (ยาต้มไก่) ด้วย (ดูภาพประกอบ)

ภาพที่ 20 ต้นผักกาดน้ำ

8) ใบเถาส้ม (Nplooj hmab qaub) เป็นพืชเถาใบกว้าง ใบมีสีเขียวเงิน พบตามพื้นที่ที่มีความสูงระดับ 700 เมตรขึ้นไป พบมากที่บริเวณอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย จังหวัดเชียงใหม่ ใช้รักษาอาการปวดอันเนื่องมาจากต่อมอักเสบ เช่น ต่อมทอมซิล ต่อมน้ำลาย วิธีใช้คือนำใบที่ไม่อ่อนและไม่แก่เกินไปมาทุบให้ละเอียดผสมกับสุราขาว อังไฟให้ร้อนแล้วนำมาประคบหรือห่อบริเวณที่ปวดบวมอักเสบ

ใบเถาส้มยังเป็นอาหารประเภทผักสดในฤดูฝนด้วยโดยการนำใบและยอดอ่อนมาปรุงรสกับกบและปลา ทำให้มีรสเปรี้ยวหอม ดับกลิ่นคาวอาหารจากจำพวกสัตว์น้ำเป็นอย่างดี (ดูภาพประกอบ)

ภาพที่ 21 ลักษณะทรงพุ่มและใบของใบเถาส้ม

9) ไปเต้ (Paim Dev) เป็นพืชล้มลุกขนาดเล็กมีใบกว้างค่อนข้างกลม ใบมีรอยหยัก มีกลิ่นฉุน ใช้รักษาอาการปวดหัวเป็นไข้ โดยการนำใบมาขยี้ให้ละเอียดและนวดบริเวณขมับ ท้ายทอยและกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ (ดูภาพประกอบ)

ภาพที่ 22 ลักษณะต้นและใบของโปแค

10) ชะชี (Sab txhim) คนพื้นเมืองเหนือเรียกว่า ฮาดปลิ้น คนไทยเรียกว่า เพชรกลับ เป็นพืชประเภทว่านที่กลุ่มชาติพันธุ์ม้งมีปลูกไว้ใช้มาเป็นเวลานาน ใช้เป็นยารักษาโรคปวดท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ และแก้อาการแพ้อาหารหรืออาหารเป็นพิษ วิธีใช้คือ เคี้ยวทั้งหัวและต้มน้ำตาม หรือทุบให้ละเอียดขงน้ำร้อนแล้วดื่มทั้งน้ำทั้งกาก นอกจากนี้ยังใช้ทุบให้ละเอียดคั้นกับไข่ เนื้อไก่สับหรือเนื้อหมูสับ สำหรับกรณีผู้ที่รับประทานยายาก (ดูภาพประกอบ)

ภาพที่ 23 ต้นชะชี (เพชรกลีบ)

11) ชะชีจา (Sab tshim ntshav) ภาษาไทยเรียกว่า กระชายดำ เป็นยาสมุนไพรประเภท รานที่กลุ่มชาติพันธุ์ม้งปลูกไว้ใช้มาเป็นเวลานานเช่นกัน ใช้เป็นยารักษาอาการท้องเสีย จุกเสียด แน่นท้อง มีรสชาติขมจึงนิยมนำมาหั่นตากแห้งและบดให้ละเอียด รับประทานตามด้วยน้ำ (ดูภาพ ประกอบ)

ภาพที่ 24 ใบและดอกกระชายดำ

ภาพที่ 25 หัวหรือเหง้ากระชายดำ

12) ปัวต้อ (Pua Toj) ภาษาไทยเรียกว่าว่านเปราะหอม เป็นพืชสมุนไพรประเภทว่านที่กลุ่มชาติพันธุ์ม้งปลูกไว้ใช้ประจำบ้าน มีใบกว้างติดผิวดิน กลิ่นหอมใช้รักษาอาการปวดท้องทั่ว ๆ ไป อาหารอาหารเป็นพิษ และจุกเสียดแน่นท้อง (ดูภาพประกอบ)
ภาพที่ 26 ลักษณะใบของปัวต้อ (เปราะหอม)

13) ยาบ่ารุงทั่วไป (ยาต้มไก่) หรือ Tshuaj tsaws qaib เป็นยาที่กลุ่มชาติพันธุ์ม้งปลูกไว้ข้างบ้าน เพื่อใช้เป็นยาบำรุงร่างกายและเป็นอาหารสูตร ในที่นี้จะยกตัวอย่างที่พบเห็นทั่วไป ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 27 เป้อไก้

ภาพที่ 28 กอเตอออ (ดินเปิด)

ภาพที่ 29 เย้ชั่วตัว

ภาพที่ 30 จั้วตร้อ (ยาอวบ)

1.2 อาหารในรอบปีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

จากการศึกษาของศรัทธาและคณะ (2531 : 71 – 73) เกี่ยวกับแหล่งอาหารและบริโภค นิถุ์ของประชาชนลุ่มน้ำแจ่มพบว่าแหล่งอาหารจากธรรมชาติของชาวเขาคือพื้นที่ป่า นา และ ลำห้วย ซึ่งมีอาหารค่อนข้างจำกัด ชาวเขาจะพึ่งอาหารจากธรรมชาติมาก ฉะนั้นเมื่ออาหารจาก ธรรมชาติมีน้อยชาวเขาก็จะได้รับอาหารน้อยตามไปด้วย สัตว์ที่ใช้เป็นอาหารได้จะอาศัยอยู่ในป่า กลุ่มชาวเขามีข้อจำกัดในลักษณะภูมิประเทศ บนภูเขาที่มีพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์น้อย แหล่งน้ำ เป็นลำห้วยเล็ก ๆ ไม่มีกบเขียด ปลา กุ้ง นานาชนิดสำหรับเป็นอาหารพื้นที่บนภูเขาเป็นปัจจัย สำคัญประการหนึ่งที่กำหนด อาหารประเภทโปรตีน กล่าวคือฤดูฝนจะมีอาหารประเภทโปรตีนมาก ส่วนฤดูหนาวและฤดูร้อนชาวเขาจะไม่ได้รับอาหารประเภทโปรตีนจากธรรมชาติเลย แม้ว่าการ ถนอมอาหารเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ที่จะได้รับอาหารช่วงที่อาหารขาดแคลนก็ตาม และการถนอม อาหารนั้นได้มีมาตั้งแต่โบราณกาลอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น เนื้อตาก แห้งหรือรมควันเพื่อเก็บไว้รับประทานนาน ๆ แต่ชาวเขาก็ไม่มีการถนอมอาหารมากนักเนื่องจาก อาหารแต่ละฤดูมีจำกัด

ลีตึก (2544 : 207) ได้ทำการศึกษาระดับการบริโภคอาหารของครัวเรือนเกษตรกรชาวเขา บ้านป่าเกี๊ยะ พบว่ามีการบริโภคอาหารโปรตีนจากเนื้อสัตว์และไข่น้อยมาก ทั้งนี้เพราะอาหาร ประเภทเนื้อและไข่มีราคาแพง อาหารโปรตีนที่ผลิตเอง เช่น เป็ด ไก่ และหมูนั้นนาน ๆ จะได้บริโภค สักครั้งหนึ่ง ตามเทศกาลหรือเมื่อมีพิธีกรรมเท่านั้น

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าในฤดูแล้งอันยาวนาน (ฤดูหนาวและฤดูร้อน) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งมี การปลูกถั่วบางชนิดตามหัวไร่ปลายนาที่เป็นต้นน้ำ มีการปลูกถั่วเหลืองสำหรับแปรรูปเป็นเต้าฮู้ ได้ ตลอดปี ปลูกผัก ปลูกมัน และผักเขียว พักทอง ที่สามารถเก็บในที่อุดมภูมิปกติตลอดปี มีการปลูก สวนสมุนไพรหลากหลายชนิดที่เป็นได้ทั้งยาบำรุง และอาหารประเภทพืชผัก อาหารจำพวกลูกผึ้ง ลูกต่อจากป่า อาจเป็นแหล่งอาหารที่เข้มข้นที่แม้ว่าจะได้รับประทานนาน ๆ ครั้ง แต่ก็มีปริมาณพอ ต่อความต้องการของร่างกาย

อีกส่วนหนึ่งคือพิธีกรรมต่าง ๆ มักจะจัดขึ้นในฤดูแล้งการทำพิธีประจำตระกูลที่แต่ละ ครอบครัวหมุนเวียนกันทำไปนั้นเป็นการแบ่งปันอาหารโปรตีนโดยธรรมชาติ เนื่องจากชาวเขาทุก ๆ ตระกูลจะมีสายสัมพันธ์เป็นเครือญาติกันทั้งโดยสายเลือดและโดยการแต่งงานระหว่างตระกูล

ภาพที่ 31 พิธีกรรมแก้บนแหล่งอาหารโปรตีน

ภาพที่ 32 มัน ฟักเขียวและฟักทองอ่อนนอก ฤดู

ภาพที่ 33 เต้าฮู้จากถั่วเหลืองแหล่งอาหารโปรตีน

ภาพที่ 34 สวนสมุนไพรรวมและพืชผักข้างบ้าน

ภาพที่ 35 ต้นมันที่ปลูกไว้สำหรับบริโภคในฤดูแล้ง

1.3 หน้าไม้ของชาวมัง

1) ตำนานเกี่ยวกับหน้าไม้ (Vang and Lewis (1990 : 12) ได้เขียนถึงตำนานของกลุ่มชาติพันธุ์มังกับหน้าไม้ซึ่งเล่าโดย Nyiaj Lauj Vaj ว่าในสมัยโบราณมีกลางวันยาวนานมากและมีกลางคืนยาวนานมากเช่นกัน ทำให้ชาวมังมีปัญหาเกี่ยวกับการทำมาหากิน สาเหตุเนื่องมาจากมีดวงอาทิตย์ถึง 9 ดวง ในเวลากลางวันและมีดวงจันทร์ 9 ดวงในเวลากลางคืน ชาวมังจึงคิดทำหน้าไม้ที่มีความยาวของคาน 9 วา ความยาวของตัวหน้าไม้ 9 วา เพื่อยิงดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์

ดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ทราบเข้าจึงไม่กล้าออกมาสู่ท้องฟ้าอีก ทำให้โลกตกอยู่ในความมืดมิดถึง 7 ปี ชาวมังจึงมอบให้สัตว์ต่าง ๆ เช่น เสือ วัว และนกเค้าแมวออกร้องเพื่อขอร้องขอให้ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ออกมาแต่ไม่ได้ผล ในที่สุดได้ส่งไก่ไปขันร้อง ดวงอาทิตย์จึงออกมาและติดตามด้วยดวงจันทร์ จึงมีกลางวันและกลางคืนตามปกติอย่างทุกวันนี้

สำหรับหน้าไม้ธรรมดา นั้น มีตำนานเล่าขาน เช่นกับว่าคนแรกที่ประดิษฐ์หน้าไม้ ชื่อ Txiv Nraug Luj Tub (จี โตร์ ลู ตู) และคนแรกที่ยิงหน้าไม้ชนิดแรกชื่อ Txoor Siv Yis (จิง สี ยี) (เหนือใจลี : 2535 สัมภาษณ์) หน้าไม้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติการเจ็บป่วยนั้นมีสาเหตุมาจากวิญญาณร้าย (Wild Spirits) มาจับขวัญหรือวิญญาณผู้ป่วยไป ชาวม้งจึงนำหน้าไม้ที่จ้างไว้เสียบบนหลังคาบ้านเพื่อป้องกันวิญญาณร้ายต่าง ๆ เหล่านั้น

ส่วนความเชื่อที่เกี่ยวกับชีวิตหลังความตายคือวิญญาณคนตายจะกลับคืนสู่ถิ่นกำเนิดของชาวม้งทางซัวโลกเหนือ ในระหว่างเดินทางจะต้องพบกับศัตรูต่าง ๆ ทั้งภูติผี วิญญาณ และสิ่งลึกลับต่าง ๆ มากมาย จึงต้องเตรียมหน้าไม้ให้กับศพเพื่อนำไปต่อสู้กับศัตรูต่าง ๆ เหล่านั้น ก่อนที่จะไปพบกับวิญญาณของบรรพบุรุษที่ได้ตายล่วงหน้าไปก่อนหน้านี้

2) ชนิดของหน้าไม้ (ลีคิก , 2536 : 21 - 27)

2.1 หน้าไม้ที่ทำจากคานไม้จริง คานหน้าไม้เป็นไม้เนื้อแข็ง มีคุณสมบัติเป็นสปริง แม้จะเป็นต้นไม้นชนิดเดียวกันแต่มีเพียงบางต้นเท่านั้นที่มีคุณสมบัติเป็นสปริงไม่เปราะหักง่ายหรือร้าว เท่าที่พบและใช้ได้มี 4 ชนิด คือ

ก. ตาด้า (Nta Daj) แปลว่าคานสีเหลืองไม่ทราบชื่อสามัญ และชื่อวิทยาศาสตร์ มีสีเหลืองอมน้ำตาลตรงขอบคานมีลายหยาบ เป็นพืชในตระกูลม้งคุดป่า

ข. ตาไซว (Nta Ntshaub) ไม่ทราบชื่อสามัญและชื่อวิทยาศาสตร์ ใบกว้างมีขน เนื้อไม้ใช้ทำคานหน้าไม้มีสีน้ำตาลดำ ลายไม้ละเอียด

ค. ตาใจ (Nta Txaij) แปลว่าคานลายไม่ทราบชื่อสามัญและชื่อวิทยาศาสตร์ เนื้อไม้ใช้ทำคานหน้าไม้ มีลายขาวดำละเอียด

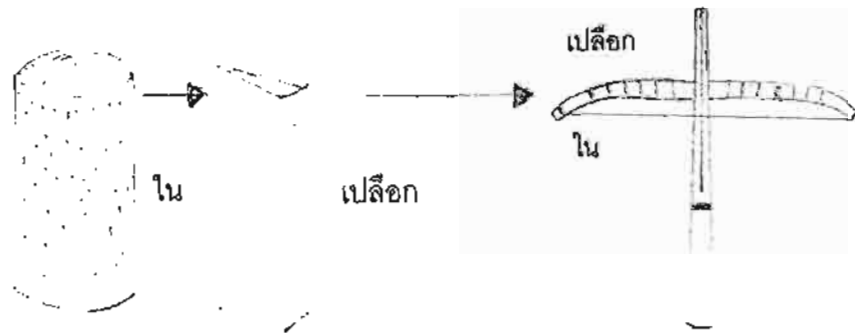
ง. ตาเลียะ (Nta Liab) แปลว่า คานสีแดงมีชื่อสามัญว่าไม้ชิงชัน ไม่ทราบชื่อวิทยาศาสตร์ เนื้อไม้ใช้ทำคานหน้าไม้มีสีแดง ลายไม้ละเอียด

2.2 หน้าไม้ที่ทำจากคานไม้ไผ่ ภาษาม้งเรียกว่า ตาซัง (Nta Xyooob) ไม้ไผ่สำหรับทำคานหน้าไม้จะเป็นเฉพาะชนิดที่เป็นสปริง แก่พอประมาณ หาได้ไม่ยากนัก จะรู้จักเฉพาะในกลุ่มช่างทำหน้าไม้เท่านั้นพวกเขาเรียกว่า ซังตาเน้ง (Xyooob Nta Hneev) แปลว่าไม้ไผ่สำหรับทำคานหน้าไม้

3) สูตรการทำหน้าไม้

3.1 การทำคานหน้าไม้จากไม้จริง ใช้เนื้อไม้ส่วนที่เป็นแกนใน ด้านแกนในเป็นส่วนที่หันไปทางพานท้ายด้านนอกหันไปทางปลายหน้าไม้ (ภาพประกอบ)

ภาพที่ 36 ภาพการทำคานหน้าไม้จากไม้จริง

เคล็ดลับของการทำคานหน้าไม้ให้มีความเป็นสปริงคือใช้น้ำมันหมูหรือขี้ผึ้งทาทั่วคานหน้าไม้ นำไปอังไฟอ่อน ๆ ค่อย ๆ คัดให้โค้งงอออกจากตัว คานหน้าไม้ที่ดี ยิงได้แม่นยำส่งลูกดอกได้ระยะไกล จะต้องมีความเป็นสปริงสูง คือเมื่อปลดเชือกออกแล้วจะต้องโค้งงอกลับปทางปลายหน้าไม้นิด ๆ หรืออย่างน้อยจะต้องตรง ช่างหน้าไม้เรียกคุณสมบัติเช่นนี้ว่ามีชีวิต (Muaj Sia)

3.2) การทำคานหน้าไม้จากไม้ไผ่ การทำคานหน้าไม้จากไม้ไผ่เพื่อใช้งานจริงจะต้องเป็นไม้ไผ่เฉพาะชนิดที่ช่างทำหน้าไม้รู้จักกันดีเท่านั้น ไม้ไผ่ต้องไม่แก่เกินไปและไม่อ่อนเกินไป ใช้เฉพาะช่วงใกล้ ๆ โคนต้นเท่านั้น

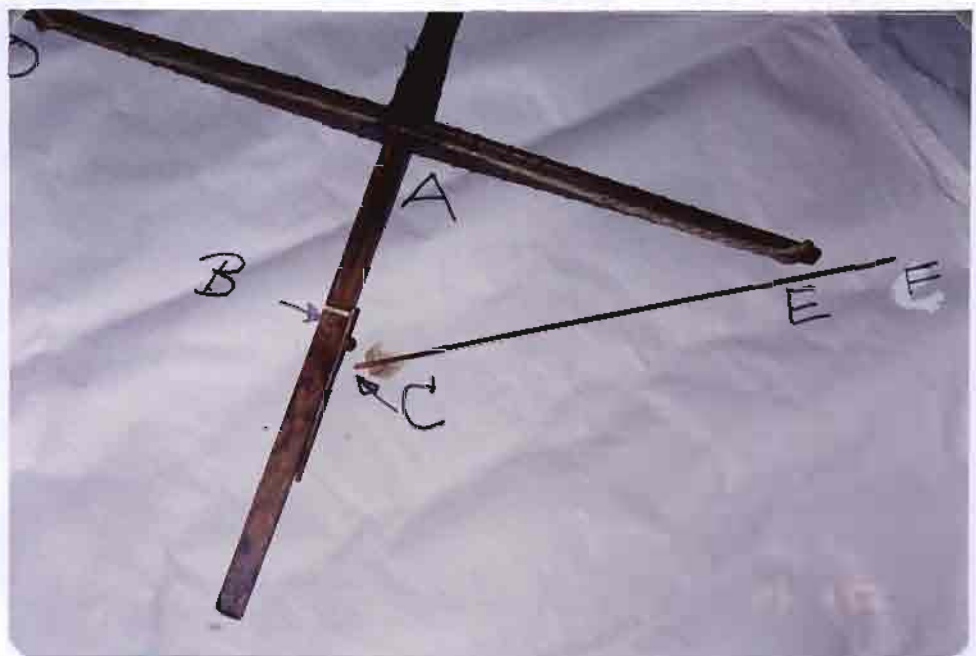
3.3) การทำตัวหน้าไม้ ไม้ที่ใช้ทำตัวหน้าไม้จะต้องมีเนื้อแข็งปานกลาง ไม่มีความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากความชื้นหรือความแห้งแล้งจัด ขณะที่สวดอยู่หรือเมื่อแห้งแล้งไม่มีการเปลี่ยนแปลงบิดงอ เก็บได้นาน ไม่เปราะหรือร้าวง่าย

ภาพที่ 37 ภาพประกอบตัวหน้าไม้

3.4 สูตรการประกอบ สูตรการประกอบหน้าไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ มีความแตกต่างกันเช่นแตกต่างจากของเผ่ากะเหรี่ยงและของคนพื้นราบหน้าไม้ของม้งมีความแม่นยำสูงมาก หากประกอบผิดจากสูตรจะสูญเสียความแม่นยำหรือความสามารถในการส่งลูกดอก การประกอบหน้าไม้ที่ถูกต้องคือ ระยะ $AB = 1/4 DE$

ภาพที่ 38 สูตรการทำหน้าไม้

ภาพที่ 39 ภาพประกอบตัวหน้าไม้และคานหน้าไม้

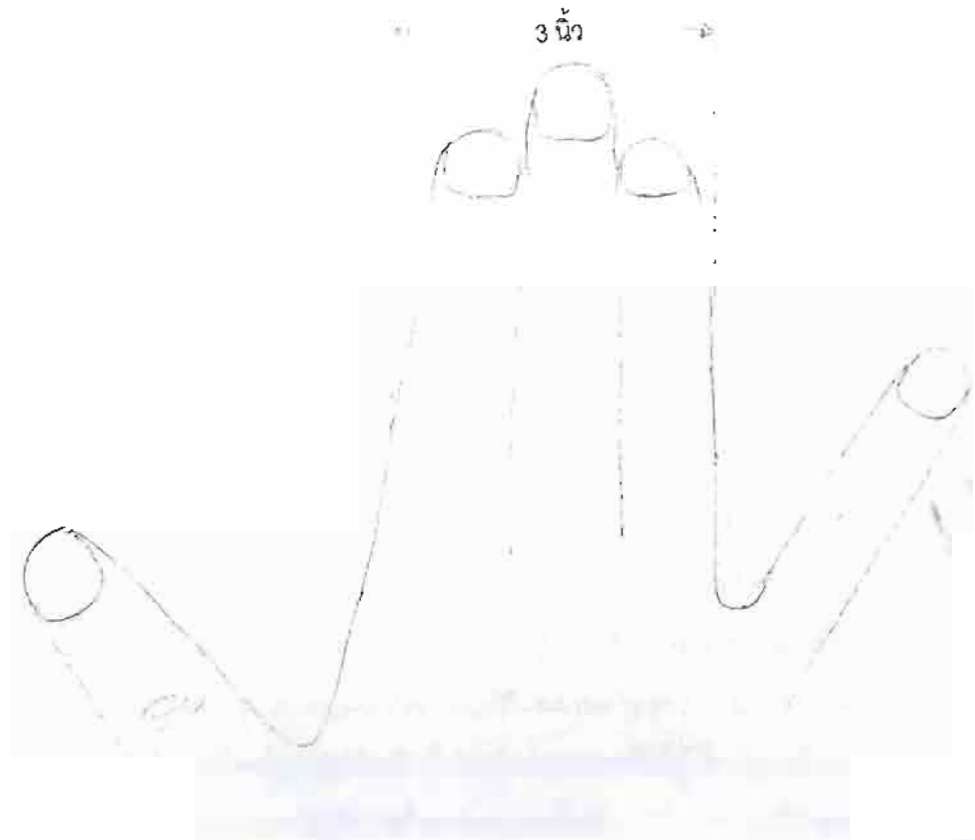

3.5) สูตรการทำลูกดอก การทำลูกดอกหรือลูกหน้าไม้ให้มีความแม่นยำสูงยิ่งได้ระยะไกลนั้นมีข้อคำนึงอยู่ 2 ประการคือ

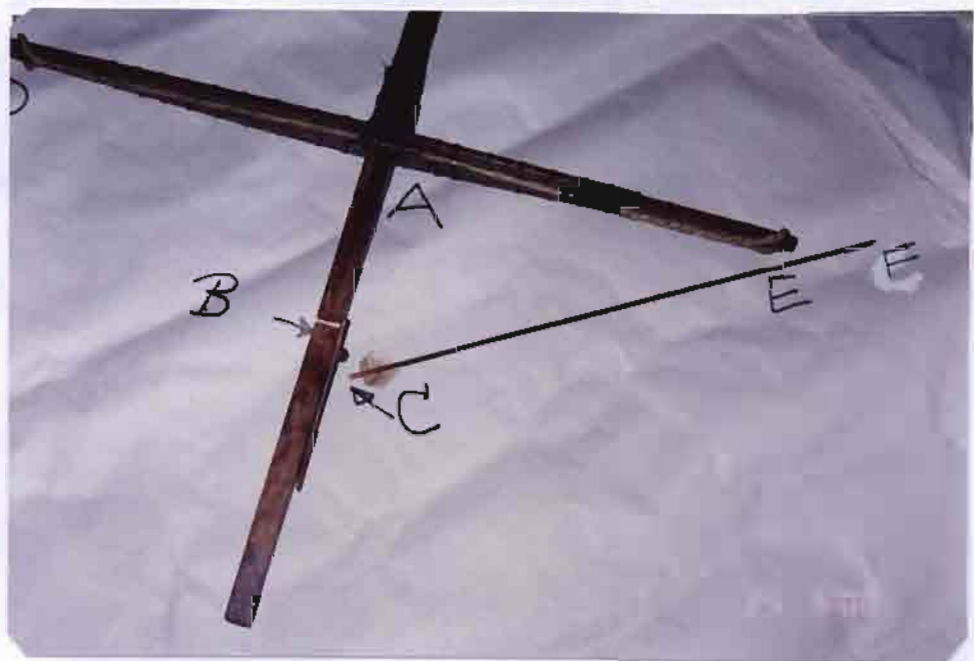
ก. ขนาด การกำหนดขนาดของลูกดอกหรือลูกหน้าไม้นั้นไม่มีมาตรวัดที่แน่นอน ผู้ทำจะต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ สามารถกะขนาดได้ด้วยตนเองว่า ลูกดอกควรมี (เส้นผ่าศูนย์กลาง) ขนาดไหนจึงจะมีความเหมาะสมกับหน้าไม้ของตนเอง

ข. ความยาว มาตรวัดของชาวม้งคือ นิ้ว คืบ ศอก และวา "นิ้ว" ในที่นี้คือ นิ้วขี้นิ้วกลาง และนิ้วนาง เป็นนิ้วมาตรฐาน ตัวอย่าง เช่น 3 นิ้ว (ดูภาพประกอบ) ถ้ามากกว่านั้นก็ใช้ 3 นิ้ว ดังกล่าวเป็นมาตรวัดเพิ่ม

ภาพที่ 40 ภาพความหมายของนิ้ว

ภาพที่ 41 ภาพความสัมพันธ์ระหว่างความยาวของลูกดอกกับตัวหน้าไม้

- A = รอยต่อระหว่างตัวหน้าไม้กับคานหน้าไม้
- B = ร่องสำหรับเชือกหน้าไม้ขณะจ้งพร้อมยิง
- C = หมุนยึดไวกับตัวหน้าไม้
- CF = ความยาวของลูกดอก
- EF = 3 นิ้วตามมาตรวัดของชาวม้ง
- DE = ความยาวของคานหน้าไม้
- AB = $1 / 4$ DE

3.6 ชนิดของลูกหน้าไม้

ภาษาม้งเรียกลูกหน้าไม้ว่า ซุ ซึ่งมีอยู่ 3 ชนิดคือ

- ก. ซุ อรรธมา ใช้สำหรับการ ล่าสัตว์ เล็กทั่ว ๆ ไป เช่น นก กระรอก เป็นต้น
- ข. ซุจั่ว (Xub tshuaj) ที่รู้จักกันว่า ยางน้อง วัตถุประสงค์ใช้กับการล่าสัตว์

ใหญ่ๆ เช่น เก้ง กวาง ลิง ชะนี และเพื่อการทำสงครามด้วย ชาวม้งได้เคยใช้ ทำสงครามในสมัยปัจจุบัน สองครั้ง คือ ช่วงสงครามการก่อการร้าย คอมมิวนิสต์ในประเทศไทยในราว ๆ ปี 2512 – 2524 และเป็นที่เล่ากันว่ามีการใช้มากที่สุดในกลุ่มม้งเจ้าฟ้าในประเทศลาวที่ใช้สู้กับทหารเวียดนามและทหารลาวแดง ในช่วงปี 2518 เป็นต้นมา ได้มีชาวม้งลาว อพยพซื้อลิหน่อไซ เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า ยางน้องนี้ใช้กับคนได้ผลดี แต่มียาแก้ที่ตีคือ การกินปูภูเขาดิบ ๆ และกินไส้เดือนดิบ ๆ

ค. ซุวอ (Xub vos) เป็นลูกหน้าไม้ที่มีการทำลูกศรตรงปลายในอดีตคงมีวัตถุประสงค์เพื่อทำสงครามเนื่องจากเวลายิงแล้วไม่สามารถที่จะดึงออกได้ ต้องใช้วิธีการผ่าตัดเท่านั้น ต่อมาชาวม้งนำมาใช้กับสัตว์บางชนิด ที่มีความทนทาน สามารถลากลูกหน้าไม้ได้ไกล ๆ เช่น กระรอก และใช้กับสัตว์ที่สามารถดึงลูกหน้าไม้ออกเองได้เช่นลิง ค่าง ชะนี ซุวอนี้ สามารถใช้อาบยางน้อง ทำเป็นซุจั่วได้ด้วย

3.7 การใช้ประโยชน์จากหน้าไม้

- ก. เพื่อทำสงคราม
- ข. ป้องกันตัว รักษาทรัพย์สิน
- ค. ล่าสัตว์และดักสัตว์
- ง. ใช้ในพิธีเลี้ยงผีป้องกันวิญญาณชั่ว และพญามารดังได้กล่าวมาแล้ว
- จ. ใช้ในพิธีศพ ดังได้กล่าวมาแล้ว

3.8 เคล็ดลับในการใช้หน้าไม้

ก. การหาเลือดและขนของสัตว์ที่ยังได้ เมื่อยังสัตว์ได้ขณะที่สัตว์ยังไม่ตาย ชาวมัง จะใช้ลูกหน้าไม้ หรือใช้มีดเจาะหูสัตว์ แล้วเอาเลือดดะลงบนตัวหน้าไม้ พร้อมกับการเลือกขนที่ สวยที่สุดโปะลงที่ละเลงเลือดไว้ เพื่อเป็นการบูชาหน้าไม้ จะได้ยิ่งแม่นและได้ผลในครั้งต่อไป

ข. การบากเมื่อยังได้สัตว์แต่ละตัวจะมีการบากแต่ละครั้งเพื่อทำสถิติว่าหน้าไม้แต่ ละอัน ยังได้สัตว์แล้วกี่ตัว

ภาพที่ 42 ภาพประกอบจุดหาเลือดและรอยบาก

ค. มีข้อห้ามเดินข้ามหน้าไม้อย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะผู้หญิง

จ. เชือกหน้าไม้

เชือกหน้าไม้ใช้เปลือก หรือใยกล้วย ชนิดหยาบที่ไม่ใช้ทอผ้า ส่วนที่เสียด สัมกับตัวหน้าไม้ จะใช้เปลือกหอยพันอีกครั้งหนึ่งเพื่อความคงทนและลื่น

ภาพที่ 43 ภาพหน้าไม้ขณะขึ้นเชือกพร้อมใช้งาน

ภาพที่ 44 ภาพหน้าไม้ขณะง้างพร้อมยิง

ภาพที่ 45 ภาพหน้าไม้ที่ปลดเชือกหลังใช้งานคานหน้าไม้จะโค้งกลับด้านหน้า
นิด ๆ นี่คือคุณสมบัติของหน้าไม้ที่ดีที่สุด (มีชีวิตหรือมีจิตวิญญาณ)

1.4 ปืนคาบศิลา (Phom Hmoob) อ่านว่า เผาะม้ง แปลว่า ปืนของม้ง มีลักษณะเฉพาะที่มองจากรูปลักษณ์แล้วไม่อาจคิดว่านั้นคือ ปืน เผาะม้งมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวม้ง นับตั้งแต่ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายให้ทำสงครามใช้ล่าสัตว์เพื่อการดำรงชีพ ให้อป้องกันตัวและทรัพย์สิน ให้ระดับบารมีแสดงคามมีฐานะของผู้เป็นเจ้าของ (ปลอกปืนเป็นเงินแท้)

ในพิธีศพของผู้ใหญ่จะมีการยิงปืนเป็นระยะ ๆ เป็นการแสดงว่าวิญญาณของผู้ตายนั้นมีปืนติดตัวขณะเดินทางกลับสู่ถิ่นกำเนิดเดิม ทำให้ศัตรูและวิญญาณร้ายทั้งหลายไม่กล้ามาขัดขวางหรือทำร้าย พิธีกรรมยิงปืนในงานศพนี้เรียกว่า จาตร้อ (Tsa Rog) แปลว่าประกาศสงคราม

ตามตำนานของชาวม้งไม่มีการกล่าวถึงที่มาของกลไกเผาะม้งอันลึกลับซับซ้อนนี้แต่อย่างใด แต่ตามประวัติศาสตร์จีนได้บันทึกเกี่ยวกับชาวม้งและเผาะม้งไว้ในสงครามระหว่างม้งกับจีนว่าเป็นที่แน่นอนว่าก่อนประวัติศาสตร์นั้นชนชาติม้ง (Miao) ตั้งรกรากอยู่ในประเทศจีนมาก่อนชาวจีน ชนชาติจีนเข้ามาตั้งรกรากในภายหลังและเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นเจ้าของประเทศในที่สุด (Mottin . 1980 : 16)

ชาวม้งและชาวจีนได้ทำสงครามแย่งดินแดนมาตลอดในปี ค.ศ. 1728 เจ้าชายออร์ไตของจีนได้ทรงมีพระบัญชาให้นายพลทางกวางสีทำการปราบปรามชนชาติม้งอย่างเด็ดขาดการทำสงครามขับเคี่ยวกันมาตลอดจนถึงปี ค.ศ. 1730 นายพลทางกวางสีได้ทำการไล่ล่ากองทัพม้งมาถึงเมืองลีปิงและเมืองกุชุน ที่นี้เองกองทัพม้ง ได้ระดมกำลังพลถึง 10,000 คน พร้อม อาวุธปืนเล็กและปืนใหญ่ตามแบบที่คนชื่อ มาเบา ได้ประดิษฐ์ไว้เมื่อ 50 ปีก่อนนั้น (Mottin , 1980 : 33)

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พอจะหาได้ดังกล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่าผู้ที่คิดประดิษฐ์เฆาะม้งคนแรกคือ มาเบา โดยประดิษฐ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1680 และชนชาติม้งได้ใช้เฆาะม้งทำสงครามกับจีนครั้งใหญ่ในปี 1730 ทว่าการสงครามครั้งนั้นกองทัพม้งประสบความพ่ายแพ้

เฆาะม้งแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการใช้เป็น 3 ขนาดโดยใช้นาฬิกาของกระบอกปืนเป็นตัวกำหนดสำหรับกลไกของปืนนั้นใช้นาฬิกาเดียวกัน

1) เฆาะม้งขนาดใหญ่ มีลำกล้องขนาดประมาณ 2.5 – 3.0 ซม. วิธีการยิงจะต้องเล็งเป้าแล้วมัดติดกับเสาหรือต้นไม้หลบในที่กำบังแล้วใช้เชือกกระตุก ใช้ทำสงครามยิงช้างเป็นต้น

ภาพที่ 46 ภาพเฆาะม้งขนาดใหญ่

2) เผาะม้งขนาดกลาง มีลำกล้องขนาดประมาณ 2 ซม. ใช้ทำสงคราม ยิงสัตว์ขนาดใหญ่ตั้งแต่กระทิง กวาง แรด และหมูป่าโชน วิธีการยิงคือประทับบนบ่าเล็งเป้า (อาจมีคนอีกคนหนึ่งช่วยเล็งก็ได้) แล้วลั่นไกตัวปืนจะถีบกลับไปด้านหลังของผู้ยิงโดยไม่กระทบหรือเป็นอันตรายกับผู้ยิง ทั้งนี้ผู้ที่ยิงเผาะม้งขนาดกลางได้จะต้องมีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ ทั้งในเรื่องขนาดของดินปืน จังหวะในการลั่นไกและการหลบ

3) เผาะม้งขนาดเล็ก มีลำกล้องขนาดประมาณ 1.2 ซม. ใช้ป้องกันรักษาทรัพย์สินระดับบารมี ยิงสัตว์ขนาดเล็กตั้งแต่ไก่ ถึง หนู ลงมาถึงกระรอกและนกชนิดต่าง ๆ วิธีการยิงให้พานท้ายปืนที่กำอยู่ในมือขวาประทับกับโหนกแก้มด้านขวาระดับปลายจมูกให้เฉียงนิด ๆ เล็งปืนแล้วลั่นไกปืนอาจจะถีบจนทำให้โหนกแก้มบาดเจ็บได้แต่ถือว่าเป็นเรื่องปกติ

ภาพที่ 47 ภาพเผาะม้งขนาดเล็ก

1.5 กับดักสัตว์ (Animal Traps) กับดักสัตว์เป็นเครื่องมือที่มนุษย์คิดค้นขึ้นเพื่อช่วยในการล่าสัตว์ โดยให้กลไกสามารถทำงานเองได้เมื่อสัตว์สัมผัสกับชิ้นส่วนที่ทำให้เกิดการสั่นสะเทือน ปืนและหน้าไม้เป็นอุปกรณ์ที่สามารถนำมาเสริมแต่งให้เป็นกับดักสัตว์ได้เช่นกัน

กับดักสัตว์เป็นเครื่องมือช่วยทำมาหากินที่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติหรือวิญญานภูติผีปิศาจทั้งหลาย รวมทั้งไม่ได้เป็นวัตถุเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และตำนานเล่าขานของชนเผ่าม้ง ผู้วิจัยจึงไม่เขียนลงในรายละเอียดของกลไกการทำงาน แต่จะชี้ให้เห็นภาพรวมกว้าง ๆ ตามขนาดของสัตว์ดังนี้

1) กับดักสัตว์ขนาดใหญ่ ได้แก่ ข้าง ขาวม้งไม่ถือว่าข้างเป็นสัตว์ล่าเพื่อการบริโภค ในยุคโบราณมีการดักข้างเนื่องจากการเข้าทำลายพืชไร่และกระท่อมที่พักตามไร่นาตามสวน ต่อมาในราวปี พ.ศ 2508 - 2512 (จากประสบการณ์ส่วนบุคคล Personal experience ของผู้วิจัย) พบว่ามีการล่าเพื่อค้าขาย ณ บริเวณตีนเขาภูหินร่องกล้าทางทิศใต้ที่มีผืนป่าติดต่อกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงกับดักข้างที่นิยมใช้คือการขุดหลุมขนาดใหญ่ดักทางเดินของข้างเมื่อข้างตกหลุม หากเป็นข้างพลายที่มีงา ก็จะใช้ปืนใหญ่ยิง แต่หากเป็นข้างพังไม่มีงาหรือเป็นลูกข้างก็จะขุดดินหรือตัดไม้ทำสะพานให้สามารถออกจากหลุมได้

การล่าข้างหรือดักข้างถือเป็นสิ่งผิดกฎหมายต่อบ้านเมืองขาวม้งมีความเชื่อว่าข้างเป็นสัตว์ใหญ่ดังนั้นจึง มีบุญด้วยดังนั้นผู้ที่คร่าชีวิตของข้างจึงเป็นการทำบาปทำกรรม จะไม่มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต การล่าข้างเพื่อค้าขายในยุคดังกล่าวมาแล้ว จึงมีบุคคลที่เป็นนักล่าเพียง 2 - 3 คนเท่านั้น ไม่ได้เป็นการล่าโดยทั่วไป

2) กับดักสัตว์ขนาดกลาง สัตว์ขนาดกลางคือนับตั้งแต่กระทิง กวาง หมูป่า หมี เสือ เก้ง และลิง เครื่องมือหรือกับดักสัตว์แต่ละชนิดจะถูกคิดค้นให้เหมาะสมกับพฤติกรรมการหากินของสัตว์ชนิดนั้น ๆ เช่น

ก. กระทิง กวาง หมูป่าและเก้งนิยมเดินตามรอยเก่าและกระโจนด้วยความเร็วในเส้นทางที่ลาดชัน กับดักที่ใช้มี 2 ชนิด คือ

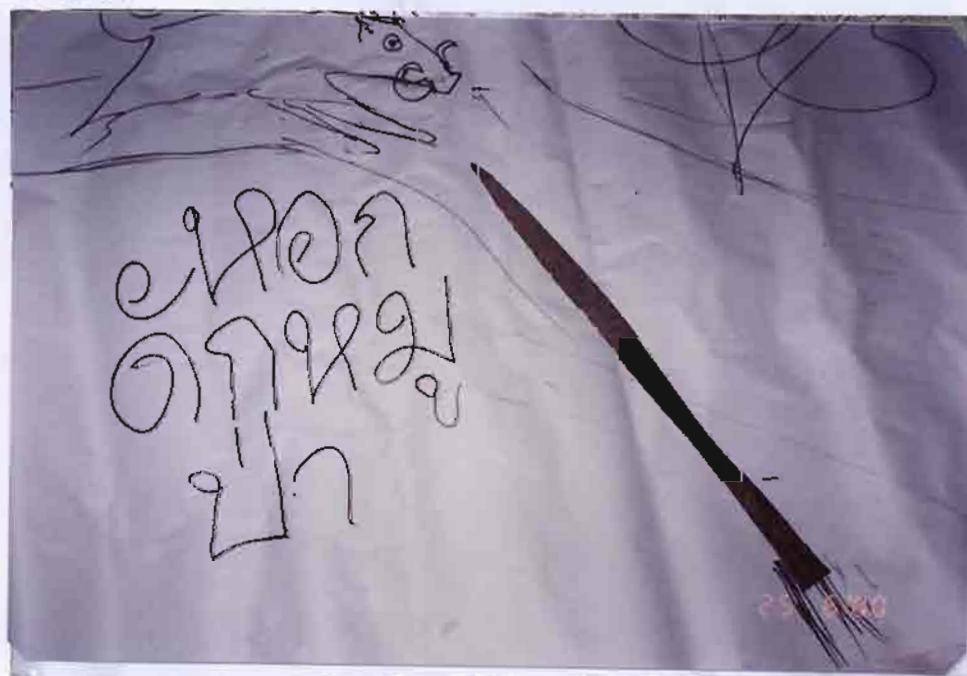
- เชือกปาล์มป่า ถักจากเส้นใยปาล์มป่าประกอปกกับกลไกอื่น ๆ ใช้ในเส้นทางเดินที่เป็นทางราบสัตว์ป่ามีจมูกไวต่อกลิ่นหรือสิ่งแปลกปลอม เช่น เชือกปอ เชือกไพล่อนเป็นต้น ดังนั้นการใช้เชือกที่ถักจากเส้นใยปาล์มป่าจึงเป็นการกลบเกลื่อนกลิ่นแปลกปลอมจากมนุษย์เป็นอย่างดี

ภาพที่ 50 ภาพเส้นใยปาล์มปาและเชือกเส้นใยปาล์มปา

- หอก ทำจากเหล็ก ลับให้คมกริบ นำไปปักตามทางเดินของสัตว์ที่มีความลาดชันหรือตามช่องที่สัตว์จะต้องกระโจนข้ามห้วยหรือข้ามสิ่งกีดขวาง

ภาพที่ 51 ภาพหอกเหล็ก

ข. เสือและลิง ใช้กรงดัก สัตว์ทั้งสองชนิดที่เป็นสัตว์ที่ฉลาด หากพื้นดินมีร่องรอยของมนุษย์มาก มันอาจจะหลีกเลี่ยงไปทางอื่น ๆ กรงทำจากไม้ใช้เถาวัลย์มัด ขว่นไว้เหนือเส้นทางเดินหรือเหนือเหยื่อที่วางล่อไว้ เมื่อสัตว์เดินข้ามหรือกระตุกเหยื่อที่วางล่อ กรงไม้จะหล่นลงมาครอบสัตว์ไว้เป็น ๆ จึงเกิดลำนวนไทย คำว่า เสือติดจั่น ส่วนขวาม้งมีสำนวนเช่นกันว่า ลิงติดคอก (Liab mag nkuaj)

3) กับดักสัตว์ขนาดเล็ก สัตว์ขนาดเล็ก ได้แก่ แม่น เห็น แมวป่า กระต่าย กระรอก เป็นต้น เครื่องมือหรือกับดักสำหรับสัตว์แต่ละชนิด จะถูกคิดค้นให้เหมาะสมกับลักษณะหรือพฤติกรรมหากินของสัตว์แต่ละชนิด สัตว์บางชนิดจะต้องออกหากินเมื่อดวงจันทร์ลับขอบฟ้าหรือเวลาเดือนมืดเท่านั้นโดยออกเดินไปตามทางหรือรอยเดิมทุกครั้งเช่น แม่น เป็นต้น สัตว์บางชนิดจะออกจากที่หลบซ่อนไปหากินในเส้นทางที่ไม่แน่นอน เช่นกระรอก เห็น แมวป่า กระต่าย เป็นต้น

ภาพที่ 52 ภาพรวมของกับดักสัตว์ขนาดเล็กชนิดต่าง ๆ

กิจกรรมเวทีชุมชนและการเปลี่ยนแปลง

ในการวิจัยภาคปฏิบัติการครั้งนี้มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการในขณะเดียวกันก็จัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลไปด้วย เวทีชุมชนหรือ กิจกรรมกลุ่มที่จัดขึ้นมีทั้งหมด 6 กลุ่มดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมกลุ่มการศึกษา

ก. ข้อเท็จจริงที่ค้นพบ (Fact Finding) กลุ่มการศึกษาประกอบด้วย คณะกรรมการโรงเรียน 17 คน คณะครู 19 คน ทีมงานวิจัย 8 คน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสและผู้ปกครองนักเรียน จัดเวที วันที่ 11 - 12 พฤษภาคม 2544 โดยวิธีการระดมสมอง (Brain Storming) ต่อด้วยการอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง จากนั้นจึงมอบหมายให้คณะครูนำไปร่างให้เห็นภาพเป็นรูปธรรมและนำมาเสนอต่อที่ประชุมอีกในวันที่สองเพื่อช่วยกันตรวจสอบว่าเป็นไปตามที่ทุกฝ่ายนำเสนอในวันแรกหรือไม่

ในเวทีชุมชนสรุปลงตรงที่ว่า หลักสูตรท้องถิ่นควรมีความยืดหยุ่น ดังนั้นจึงร่างกรอบของหลักสูตรให้ครอบคลุมภาพรวมในลักษณะเปิดกว้างพอสมควรไว้ก่อน สำหรับการลงลึกในเนื้อหาเน้นให้เป็นไปตามสถานการณ์ที่เป็นจริง ซึ่งครูผู้สอน นักเรียน ชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านจะได้จัดทำบทเรียนเป็นเรื่อง ๆ ไป

ในการพัฒนา หลักสูตรระดับโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 คือ ออกแบบหลักสูตรท้องถิ่นและจัดทำพัฒนาการเรียนรู้โดยพิจารณาและตามความเหมาะสมดังนี้

1. ให้สอดคล้องกับหลักสูตร แม่บท(แกนกลาง)
2. ความต้องการของชุมชน
3. สภาพของชุมชน
4. สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงของเด็กและสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้
5. สอดคล้องกับแผนและธรรมเนียมโรงเรียน

รูปแบบของการจัดทำ

1. ประชุมวางแผนการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน
2. ร่วมกันเขียน หลักสูตรท้องถิ่นโดยให้ครูวิชาการเป็นแกนนำ
3. ให้นักเรียน ร่วมกันวางแผนการเรียนรู้ร่วมกันโดยการกำหนดหัวเรื่อง

4. จัดเนื้อหา วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ ประเมินผลให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง
5. จัดทำแผนการสอน

เรื่องที่นักเรียนและชุมชนต้องการคือ

“การบริหารการท่องเที่ยวในชุมชนและการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

สิ่งที่นักเรียนจะต้องรู้เป็นอันดับแรกใน หลักสูตรท้องถิ่นคือ “หมู่บ้านดอยบุญของเรา” โดยให้สังเกตศึกษา รวบรวมข้อมูลทางด้านภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ประวัติบุคคลสำคัญ จำนวนประชากร ระบบการปกครอง อภิปราย จำแนก นำเสนอ ข้อมูล วิเคราะห์ เปรียบเทียบเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของคนม้ง ในท้องถิ่นของตนในด้านอาชีพ ศาสนาการแต่งกาย วัฒนธรรม ประเพณีจัดหมวตหมู จัดทำรายงาน

เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับความเป็นมาของหมู่บ้านดอยบุญ และการดำรงชีวิตของม้ง ชื่นชมในวิถีชีวิต การปฏิบัติตนให้ถูกต้อง

สาระสำคัญ

การบริหารการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลัก และทำรายได้ให้แก่ชุมชนหมู่บ้านดอยบุญ ประชาชน เยาวชนในหมู่บ้านดอยบุญ สามารถให้บริการ เพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น และเป็นการอนุรักษ์ขนบนิยมประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการให้บริการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นและเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง
2. เพื่อให้ให้นักเรียนมีทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ
3. เพื่อให้ให้นักเรียนมีทักษะการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในท้องถิ่นและอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความภาคภูมิใจและชื่นชมในท้องถิ่นของตนเอง

จุดประสงค์การเรียนรู้

- 1.สามารถบอกแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญในท้องถิ่นได้
2. สามารถให้บริการการต้อนรับสำหรับนักท่องเที่ยวได้
3. สามารถทำความสะอาด สถานที่ อุปกรณ์ ตามสถานที่ต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวได้
4. สามารถใช้ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ เพื่อการสื่อสารในการท่องเที่ยวได้
5. สามารถแสดงออกด้านดนตรีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวชมได้

ตารางที่ 10 รายละเอียดเนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่น
เรื่อง การบริการการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

เรื่อง	เนื้อหา
ความสะอาด	1. ความสะอาดบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว 2. อุปกรณ์การท่องเที่ยว ทำความสะอาด 3. การประชาสัมพันธ์ แนะนำสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยว
การต้อนรับ	1. มารยาทในการต้อนรับ 2. การประชาสัมพันธ์แนะนำสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยว
มัคคุเทศก์	1. การฟัง พูด อ่านเขียนภาษาไทย / ภาษาต่างประเทศ 2. การสื่อสารด้านภาษาต่าง ๆ 3. การสื่อความหมายท้องถิ่นอย่างถูกต้อง
การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	1. การต้อนรับตามประเพณี 2. การแต่งกายชนเผ่า 3. เชิญปราชญ์ชาวบ้านสาขาต่าง ๆ มาสอนพิเศษเป็นครั้งคราว

ข. การสังเคราะห์ (Synthesis) การนำข้อมูลจากข้อเท็จจริงที่ค้นพบ มาสังเคราะห์โดยการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อเป็นแนวทางในการกระตุ้นให้เกิด กระบวนการ ที่จะเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง

ในการจัดเวทีชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะผู้อาวุโสและกลุ่มสตรีที่เป็นกรรมการโรงเรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการคิด ทักษะคิดและการแสดงออก กล่าวคือในระยะแรกของเวทีชุมชน การแสดงบทบาทจะอยู่ที่วิทยากรกระบวนการ กลุ่มผู้นำและครู แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปพอสมควร ผู้อาวุโส สตรีและผู้ปกครองนักเรียนได้ออกมาแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางและตรงไปตรงมา โดยเฉพาะกระทั่งถามอาจารย์ใหญ่เกี่ยวกับการที่ครูไปโรงเรียนสาย การหนีเรียนของเด็กนักเรียน

เวทีนี้จึงขยายวงกว้างออกไปจากการจัดหลักสูตรท้องถิ่นไปถึงการร่วมมือกันระหว่าง คณะกรรมการโรงเรียน คณะครูและผู้ปกครองนักเรียนในการสรรค์สร้างกระบวนการเรียนการสอน ที่มีประสิทธิภาพในอนาคต ผู้ปกครองมีความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพของการเรียนการสอน ไม่น่า บุตรหลานออกไปเรียนในเมืองอันเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของครัวเรือนอีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 53 อาจารย์ใหญ่ ร.เจ้าพ่อหลวงฯ วิทยากรเวทีการศึกษา

ภาพที่ 54 ภาพเวทีกลุ่มการศึกษา

2. กิจกรรมกลุ่มปกครองและพัฒนา กลุ่มปกครองและพัฒนาประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้อาวุโสและคณะกรรมการประชาคมชาวบ้าน

ก. ข้อเท็จจริงที่ค้นพบ (Fact Findings) มีการจัดเวทีชุมชน 3 รอบคือ

1) รอบที่ 1 การจัดทำร่างระเบียบชุมชน จัดขึ้นวันที่ 15 พฤษภาคม 2544 มีผู้แทนจากกลุ่มต่าง ๆ เข้าร่วมประมาณ 20 คน นำระเบียบเก่า ๆ ที่เคยใช้มาหลายปีมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยคำนึงถึงวัฒนธรรมชุมชนและกฎหมายบ้านเมืองเป็นหลัก คณะผู้เข้าร่วมเวทีมีการอภิปรายอย่างกว้างขวาง กลุ่มผู้อาวุโสและผู้แทนสตรีได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นอย่างเต็มที่และตรงไปตรงมา

2) รอบที่ 2 การจัดทำประชามติร่างระเบียบชุมชนจัดขึ้นวันที่ 16 พฤษภาคม 2544 มีผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนประมาณ 200 คน มีทั้งหนังสือเชิญและประกาศเสียงตามสายให้ทุกคนที่สนใจเข้าร่วมเวทีแสดงความคิดเห็นได้ไม่จำกัดสถานะไม่จำกัดจำนวนคนคนต่อครัวเรือน วิธีการดำเนินการคือ พิธีกรกระบวนการนำเสนอกฎระเบียบชุมชนเป็นข้อ ๆ และให้สมาชิกในเวทีอภิปรายเสนอแนะรวมทั้งตั้งกระทู้ถามได้

ในรอบที่ 2 นี้ นับว่าเป็นกระบวนการการจัดระเบียบชุมชน (Community Organization) ซึ่งสนธยา (2533 : 71 – 73) ได้กล่าวว่า เป็นกระบวนการส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างปัจเจกชนต่อปัจเจกชน ระหว่างกลุ่มชนต่อกลุ่มชนและระหว่างปัจเจกชนต่อกลุ่มชนในชุมชน เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้า ความสะอาดสวยงามและความผาสุกให้แก่ประชาชนในชุมชนทั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการคือ

1. เพื่อสร้างบูรณภาพให้เกิดขึ้นในชุมชน
2. เพื่อเป็นการช่วยเหลือชุมชนให้สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้

ระเบียบชุมชนที่สร้างขึ้นจากการจัดเวทีชุมชนรอบที่ 1 มีการแบ่งแยกออกเป็นหมวด ๆ (ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป) หมวดที่มีการโต้เถียงและเกิดความขัดแย้งมากคือหมวดที่ว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นหมวดที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคนในชุมชน กล่าวคือร่างระเบียบชุมชนได้ระบุโทษของการกระทำผิดต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเช่นการไ้ไม้ การล่าสัตว์ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยค้นพบว่าคนในชุมชนชาวม้งบ้านดอยบุญแบ่งตามแนวคิดการอนุรักษ์ธรรมชาติได้เป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มหัวอนุรักษ์ กลุ่มเป็นกลางและกลุ่มที่ยังนิยมล่าสัตว์ป่า เกิดความขัดแย้งอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มหัวอนุรักษ์และกลุ่มนิยมล่าสัตว์อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามการอภิปรายเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ตามกลวิธีแบบร่วมมือร่วมใจ (Collaborative Strategy) ทุกฝ่ายมีความเข้าใจเป็นอย่างดี ยินดีรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ มีการประนีประนอม (Compromise Strategy) อลุ่มอละช่วยกันในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชนโดยสันติวิธี ต่อรองแลกเปลี่ยน (Negotiation Strategy) ด้วยกันเพื่อให้เกิดผลดีต่อส่วนรวมในที่สุดเวทีชุมชนจึงมีมติให้ หมวดที่ว่าด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและหมวดที่ว่าด้วยยาเสพติด ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายบ้านเมืองที่ว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ

2) รอบที่ 3 จัดประชุมเพื่อแก้ไขหรือขัดเกลาระเบียบชุมชนในวันที่ 17 พฤษภาคม 2544 มีผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนประมาณ 20 คน ประกอบด้วยผู้แทนจากกลุ่มทุกกลุ่ม นำข้อมูลจากการจัดทำประชาพิจารณ์ในรอบที่ 2 มาพิจารณาแก้ไข ขัดเกลาโดยยึดหลักการดังนี้ (สนธยา , 2533 : 72)

1. ให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชน
2. มาจากการมีส่วนร่วมโดยสมัครใจของประชาชนมากที่สุด
3. เป็นที่ยอมรับของทุก ๆ ฝ่าย
4. ใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด

5. นำชื่อเสียง (Goodwill) ที่ชุมชนมีอยู่แล้วแต่ยังไม่ได้นำมาออกมาใช้ มาใช้ให้เป็นประโยชน์

6. สนับสนุนและสร้างความเข้มแข็ง รวมทั้งศักดิ์ศรีของสมาชิกในชุมชนทุกคน

ข. การสังเคราะห์ (Synthesis) การนำข้อมูลจากการจัดเวทีทั้งหมด 3 ครั้ง ได้มีการพิจารณาอย่างรอบคอบเพราะในชุมชนบ้านดอยปู่ยประกอบด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์ดังนั้นจะต้องสร้างความกลมกลืนให้ต่างชาติพันธุ์ต่างวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันได้ ทั้งนี้โดยการคำนึงถึงหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมซึ่งเป็นจุดขายการท่องเที่ยว
2. กฎจารีตประเพณีดั้งเดิมของชุมชน
3. กฎหมายบ้านเมือง
4. สิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ
5. ความสงบเรียบร้อยของชุมชน
6. ความยั่งยืนของการท่องเที่ยว
7. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในที่สุดการจัดระเบียบชุมชนจึงออกมาเป็นรูปธรรมและมีผลบังคับใช้สำหรับชุมชนชาวม้งบ้านดอยปู่ยดังสาระต่อไปนี้

ระเบียบชุมชนบ้านดอยปุย
หมู่ที่ 11 ตำบลสุเทพ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

.....
หมวดที่ 1
มาตรการว่าด้วยการปกครอง

- ข้อ 1. ชุมชนบ้านดอยปุยจะปกครองโดยอิงกฎจารีตประเพณีเมื่อมีข้อพิพาทสามารถยอมความกันได้ ทั้งนี้จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย
- ข้อ 2. เมื่อเกิดกรณีพิพาทให้ผู้อาวุโสและผู้ปกครองหมู่บ้านร่วมกันไกล่เกลี่ยโดยอิงกฎจารีตประเพณีเป็นหลัก
- ข้อ 3. การปกครองโดยการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน
- ข้อ 4. มีการกระจายอำนาจหน้าที่ในการดูแลปกครองตามกลุ่มชาติพันธุ์และ / หรือตามกลุ่มแซ่ตระกูล

หมวดที่ 2
มาตรการว่าด้วยการรักษาความสงบเรียบร้อย

- ข้อ 1. ห้ามยิงปืนในชุมชนโดยไม่มีเหตุอันควร
- ข้อ 2. ห้ามเล่นวัตถุระเบิดที่มีเสียงคล้ายเสียงปืนหรือเสียงระเบิดในชุมชน
- ข้อ 3. ห้ามใช้เสียงดังในระหว่าง 22.00 – 05.00 นาฬิกาโดยไม่มีเหตุอันควร
- ข้อ 4. ห้ามขับรถในเขตชุมชนด้วยความเร็วเกิน 10 กม./ชม.

หมวดที่ 3

มาตรการว่าด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการค้าขาย

- ข้อ 1. ห้ามวางของขายเลยชานค้าของร้านค้า
- ข้อ 2. ห้ามขายของในที่สาธารณะในลักษณะประจำด้วยการตั้งโต๊ะ หลังกระบะรถยนต์และปูเสื่อ
- ข้อ 3. ห้ามต่อเติมสิ่งก่อสร้างรุกล้ำเขตสาธารณะ
- ข้อ 4. ห้ามวางสิ่งของกีดขวางทางเท้าและทางเดินสาธารณะ
- ข้อ 5. ห้ามตื้อขายของให้นักท่องเที่ยวและห้ามชักชวนบุคคลภายนอกเข้ามาเร่ขายของ
- ข้อ 6. การฝ่าฝืนตามข้อ 1. – ข้อ 5. จะต้องถูกลงโทษด้วยการตักเตือนหรือถอนและปรับ ทั้งนี้ให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการในกรณีที่มีการฝ่าฝืนนั้นได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ใช้สถานที่สาธารณะ บุคคลผู้ฝ่าฝืนนั้นจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมด

หมวดที่ 4

มาตรการว่าด้วยการพัฒนาทั่วไป

- ข้อ 1. ครอบครัวใดไม่รวมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านจะต้องถูกปรับวันละ 150 บาท หากเป็นคณะกรรมการจะถูกปรับเป็น 2 เท่า คือวันละ 300 บาท
- ข้อ 2. ครอบครัวใดไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาได้จะต้องแจ้งให้คณะกรรมการทราบด้วยวาจาหรือหนังสือก็ได้กรณียกเว้นมีดังนี้ ป่วย ตีตราขการ ติดประชุม
- ข้อ 3. ครอบครัวที่เข้ามาอาศัยชั่วคราวต้องปฏิบัติตามข้อบังคับนี้ด้วย

หมวดที่ 5

มาตรการว่าด้วยการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม

- ข้อ 1. สมาชิกทุกคนในชุมชนมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ข้อ 2. ให้ทั้งขยะเฉพาะที่ที่คณะกรรมการจัดไว้เท่านั้น
- ข้อ 3. ห้ามเผาทำลายวัตถุที่จะก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ เช่น พลาสติก และโฟม เป็นต้น
- ข้อ 4. ห้ามก่อสร้างสิ่งก่อสร้างใด ๆ ใกล้ต้นน้ำลำธารหรือห้วยน้ำ
- ข้อ 5. ผู้ใดฝ่าฝืนตามข้อ 1. – ข้อ 4. จะถูกลงโทษตามดุลยพินิจของคณะกรรมการ

หมวดที่ 6

มาตรการว่าด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

- ข้อ 1. ห้ามตัดไม้ทำลายป่า
- ข้อ 2. การใช้ไม้ให้ใช้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น
- ข้อ 3. ห้ามตัดไม้ สัตว์และเก็บของป่าในบริเวณรอบ ๆ สำนักสงฆ์ดอยบุญ
- ข้อ 4. ห้ามล่าสัตว์ป่าทุกชนิดรวมทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ
- ข้อ 5. ห้ามบุกรุกทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน
- ข้อ 6. ห้ามใช้สารเคมีที่มีพิษตกค้างสูง
- ข้อ 7. ห้ามขุดเหมืองส่งน้ำเข้าสวน
- ข้อ 8. การส่งน้ำตามท่อให้เป็นไปตามขนาดที่คณะกรรมการกำหนด
- ข้อ 9. ห้ามปล่อยน้ำทิ้งโดยเปล่าประโยชน์
- ข้อ 10. ผู้ใดฝ่าฝืนตามข้อ 1. – ข้อ 9. จะถูกลงโทษตามกฎหมายและ / หรือตามดุลยพินิจของ
คณะกรรมการ

หมวดที่ 7

มาตรการว่าด้วยการควบคุมยาเสพติด

- ข้อ 1. ห้ามจำหน่ายและเสพยาเสพติดในชุมชนบ้านดอยปุยอย่างเด็ดขาด
- ข้อ 2. ผู้ติดยาเสพติดที่มีอายุไม่ถึง 60 ปี จะต้องเข้ารับการบำบัดรักษา หากไม่สามารถเลิกเสพยาเสพติดได้จะต้องถูกเนรเทศออกจากชุมชนบ้านดอยปุย
- ข้อ 3. ผู้ติดยาเสพติดที่มีอายุเกิน 60 ปี อาจจะได้รับ การอนุโลมยกเว้นเฉพาะมาตรการข้อ 2.
- ข้อ 4. ผู้ใดฝ่าฝืนตามมาตรการข้อ 1. – ข้อ 2. จะต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมายหรือตามระเบียบของทางราชการ

หมวดที่ 8

มาตรการว่าด้วยการให้เชาร้านค้า

- ข้อ 1. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาเชาร้านค้าในหมู่บ้านดอยปุย
- ข้อ 2. บุคคลที่จะเชาร้านค้าได้จะต้องมีภูมิลำเนาหรืออาศัยอยู่ในหมู่บ้านดอยปุยเกิน 10 ปี แล้วเท่านั้น
- ข้อ 3. การให้เช่าและการเชาร้านค้า คู่สัญญาจะต้องนำเรื่องเสนอคณะกรรมการหมู่บ้านตรวจสอบและรับรองทุกครั้ง
- ข้อ 4. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาหาผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านดอยปุย โดยที่ผลประโยชน์ไม่ได้ตกแก่คนในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม
- ข้อ 5. ผู้ใดฝ่าฝืนตามมาตรการ ข้อ 1.- ข้อ 4. จะถูกลงโทษตามดุลยพินิจของคณะกรรมการ

หมวดที่ 9

มาตรการว่าด้วยการรักษาความสะอาด

- ข้อ 1. ให้คณะกรรมการจัดตั้งถังขยะตามจุดต่าง ๆ ในชุมชน
- ข้อ 2. ทุกครัวเรือนจะต้องรับผิดชอบในการเก็บกวาดขยะบริเวณหน้าบ้านและรอบบ้านของตนเอง

- ข้อ 3. ทุกครัวเรือนจะต้องร่วมกันทำความสะอาดหมู่บ้านเดือนละครั้ง ตามมาตรการว่าด้วยการพัฒนาทั่วไปในหมวดที่ 4
- ข้อ 4. ห้ามเลี้ยงหมูในชุมชนอย่างเด็ดขาด ไม่ว่าจะเลี้ยงขังหรือเลี้ยงปล่อย
- ข้อ 5. ผู้ใดฝ่าฝืนตามมาตรการ ข้อ 1. – ข้อ 4 จะต้องถูกลงโทษตามดุลยพินิจของคณะกรรมการ

หมวดที่ 10

ว่าด้วยบทลงโทษและการแก้ไขระเบียบชุมชน

- ข้อ 1. การกระทำใด ๆ ที่ปรากฏอย่างชัดแจ้งว่าเป็นการกระทำผิดกฎหมายอาญา ให้ดำเนินการตามกฎหมาย
- ข้อ 2. การกระทำใด ๆ ที่ขัดต่อระเบียบชุมชนนี้ และ / หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยของชุมชน ให้คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องใช้ดุลยพินิจในการกำหนดบทลงโทษตามความเหมาะสมของแต่ละกรณี
- ข้อ 3. ให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบเฉพาะเรื่อง
- ข้อ 4. การแก้ไขและ / หรือเพิ่มเติมระเบียบชุมชนนี้จะกระทำได้ด้วยวิธีการจัดเวทีชุมชนเท่านั้น

ประกาศ ณ วันที่ 18 พฤษภาคม 2544

(ลงชื่อ)

(นายไตรภพ แซ่ย่าง)

ผู้ใหญ่บ้านดอยปุย

ภาพที่ 55 ภาพกิจกรรมเวทีชุมชนกลุ่มปกครองและพัฒนา

ภาพที่ 56 ภาพการทำประชาพิจารณ์

ภาพที่ 57 ผู้หญิงเข้าร่วมทำประชาพิจารณ์อย่างคึกคัก

3. กิจกรรมกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดำเนินการในรูปธุรกิจชุมชนโดยการรวมกลุ่มและระดมทุนได้แก่ เงิน ที่ดิน และแรงงาน เป้าหมายระดับสูงของธุรกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวนี้มีโชห่วยอยู่เพียงเพื่อให้มีกำไรเท่านั้น แต่ยังคงยกระดับเป้าหมายไปสู่การใช้กำไร อย่างมีคุณภาพเพื่อสวัสดิการชุมชนและคุณภาพชีวิตของชุมชน เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมและจิตสำนึกของชุมชน (เศรษฐสยาม , 2540 : 53)

ดังนั้นกำไรจึงถูกจัดแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนแรกจัดไว้เพื่อพัฒนากิจการ ส่วนที่สองจัดสรรให้ผู้ถือหุ้นทั้งหมด 17 ครอบครัว และส่วนที่สามจัดสรรเพื่อสวัสดิการและคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยรวม เช่นการพัฒนาโรงเรียน การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการสาธารณสุขโดยทั่วไป

กิจกรรมในช่วงที่ 2 นี้ (1 เมษายน 2544 – 31 สิงหาคม 2544) โดยเฉพาะในช่วงเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2544 เป็นฤดูฝน มีนักท่องเที่ยวน้อย (Low Season) จึงถูกจัดเป็นช่วงของการพัฒนากิจกรรมกลุ่มเพื่อเตรียมรับฤดูกาลการท่องเที่ยว (High Season) ซึ่งจะเริ่มในราวเดือนตุลาคม เป็นต้นไป กิจกรรมของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีดังต่อไปนี้

1) การซ่อมแซมอาคารต่าง ๆ ประกอบด้วยอาคารพิพิธภัณฑ์หมู่บ้าน อาคารหัตถกรรม กลุ่มแม่บ้าน อาคารบ้านตัวอย่างเผ่าม้ง และอาคารบ้านตัวอย่างเผ่ากะเหรี่ยง อาคารต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนสร้างด้วยวัสดุง่าย ๆ มุงหลังคาด้วยหญ้าคา มีอายุการใช้งานเพียงหนึ่งปีจึงต้องมีการซ่อมแซม ทุกปี ในส่วนของอาคารต่าง ๆ นี้เป็นสิ่งที่พยายามรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้า ของชุมชนบ้านดอยปุยเอาไว้ สภาพสังคมในชุมชนบ้านดอยปุยโดยทั่วไปได้เปลี่ยนแปลงไปซึ่ง เปรียบเสมือนส่วนบนของต้นไม้ที่สัมผัสกับสายลมและแสงแดด กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมเปรียบเสมือนรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านดอยปุยที่พยายามรักษาชีวิตของ ตนเองไว้ เพื่อที่จะงอกเงยขึ้นมาใหม่ในอนาคตแม้จะไม่ทั้งหมดเพียงบางส่วนก็ยังดี ส่วนของการ ศึกษาประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์นี้มีความสำคัญต่อกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนอื่น ๆ เมื่อกลุ่มนี้เป็นจุด สนใจจุดแรกของนักท่องเที่ยว กลุ่มธุรกิจชุมชนอื่น ก็ จะพลอยได้ขายของหรือให้บริการแก่นักท่อง เที่ยวไปด้วยจึงถือได้ว่า กิจกรรมส่วนที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์นี้จะเป็นแหล่งที่ให้ พลังแก่ชุมชน (ประเวศ , ๒๕๔๒ : ๒๒)

ภาพที่ 58 ภาพการซ่อมแซมโมเดลบ้านกะเหรี่ยง

ภาพที่ 59 ภาพอาคารต่าง ๆ หลังการซ่อมแซม

2) การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ อาคารทางวัฒนธรรมในข้อที่ 1) จะประดับด้วยพืชพรรณนานาชนิดได้แก่ ไม้ดอกไม้ประดับทั่วไป พืชสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ของชาวม้ง มีกิจกรรมการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมพร้อมทั้งทางเดินไปตามมุมหรือจุดต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินเข้าชมได้อย่างสะดวก นอกจากนี้ ยังมีการอนุรักษ์ต้นชากระเมืองไทยหรือนางพญาเสือโคร่ง และทุ่งบัวตองเป็นฉากหลังนักท่องเที่ยวไม่จำเป็นต้องเดินทางไปชมดอกชากระเมืองไทยถึงดอยแม่สละลองและชมทุ่งบัวตองถึงจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 60 ภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป

ภาพที่ 61 ภาพทิวทัศน์จากหลังของกลุ่มฯ วัดนธรรม

ภาพที่ 62 ภาพนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการแต่งชุดม้งถ่ายรูปในสวนหย่อมของกลุ่มฯ วัดนธรรม

ภาพที่ 63 จากไร่ฝิ่นซึ่งดินร่วนซุย ถูกชะล้างสู่สวนไม้ดอกไม้ประดับ สมุนไพรและหญ้าคลุมดินเราจะเอาอย่างไรดี ?

4 กิจกรรมกลุ่มสตรี กิจกรรมของกลุ่มสตรีมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชาวม้ง เช่น การดำข้าวการไม่ข้าวโพด และการผลิตผ้าเส้นใยกล้วย และหัตถกรรมลายปักบนผืนผ้าเส้นใยกล้วย ดังนั้นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงจัดสรรพื้นที่ส่วนหนึ่งคืออาคารหัตถกรรมสตรีให้แก่กลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ความสำคัญกับกลุ่มสตรี เพราะทั้งหน้าที่และผลิตภัณฑ์ของสตรีชาวม้งมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของชาวม้งมาก โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์จากผ้าใยกล้วยและลายปักบนผืนผ้าบางชิ้นเป็นการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ในการวิจัยครั้งนี้จะนำมากล่าวเป็นตัวอย่างเพียงสองชิ้นได้แก่

ก. ผืนผ้ามัดลูกติดหลัง (Daim Hlab Nyias) อ่านว่า ไตฮ์ล้านเยีย เป็นวัตถุเชิงสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายที่พ่อแม่มีต่อลูกสาว เมื่อลูกสาวแต่งงานหมายถึงทั้งร่างกายและวิญญาณจะตกเป็นของฝ่ายสามี ต้องใช้นามสกุลของสามี จิตวิญญาณจะต้องถูกส่งให้ตระกูลฝ่ายสามี ไม่มีสิทธิ์กลับมาตายและทำพิธีกรรมใด ๆ ในบ้านของฝ่ายพ่อแม่อีกต่อไป นั่นเป็นการตัดขาดโดยตระกูล แต่ในความเป็นจริงแล้วความผูกพันอันยาวนานระหว่างพ่อแม่ลูกนั้นไม่สามารถตัดขาดได้ ยังคงมีความห่วงใยเชื้ออาหารต่อกันอยู่เสมอ

เมื่อลูกสาวแต่งงานแล้ว แม่จะเตรียมผืนผ้ามัดลูกเป็นของขวัญให้ลูกสาว และจะส่งมอบให้เมื่อลูกสาวมีลูกหนึ่งคนแล้ว เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความห่วงใยของพ่อแม่ที่ไม่เพียงแต่มีต่อลูกสาวเท่านั้น แต่ยังห่วงใยถึงหลานซึ่งเป็นที่รักของลูกสาวอีกด้วย

การส่งมอบผืนผ้ามัดลูกนั้น เต็มไปด้วยพิธีกรรม กล่าวคือมีการส่งมอบอย่างเป็นทางการให้ลูกสาว และลูกสาวจะมีพิธีกรรมขอบคุณพ่อแม่ (Tiam Hlab Hyias) ด้วยการล้มหมอนไหว้และเลี้ยงของคุณพ่อแม่ เป็นพิธีกรรมที่มีขั้นตอนมากมาย ขับซ้อนพอ ๆ กับพิธีการแต่งงานซึ่งจะไม่ขอกล่าวลงลึกในรายละเอียด

ภาพที่ 64 ภาพผืนผ้ามัดลูก Daim Hlab Nyias

ข. ผืนผ้ารองหมอน (Daim Noob Ncoos) อ่านว่า ได้นั่งจ่ง เป็นวัตถุเชิงสัญลักษณ์ที่ลูกสาวมีความกตัญญูตเวทีต่อพ่อแม่ พ่อแม่เลี้ยงลูกสาวตั้งแต่เล็กจนเติบโต แต่ลูกสาวต้องแต่งงานไปเป็นของตระกูลอื่นทั้งร่างกายและวิญญาณ ไม่มีโอกาสทำมาหาเลี้ยงตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ เมื่อพ่อ แม่แก่ลง ลูกสาวจะเตรียมผืนผ้ารองหมอนเป็นของขวัญให้แก่พ่อแม่ เมื่อพ่อแม่ตายลงจะใช้ผ้าผืนนี้เป็นผ้ารองหมอน

การส่งมอบผืนผ้ารองหมอนและการเลี้ยงขบใจลูกสาวเป็นไปอย่างมีพิธีกรรม เช่นเดียวกันกับผืนผ้ามัดลูกที่เรียกว่า Tiam Noob Ncoos

ภาพที่ 65 ภาพผืนผ้ารองหมอน Daim Noob Ncoos

ตามจาริตประเพณีวัฒนธรรมของชาวม้งนั้น ให้ความสำคัญกับสตรีสูงมาก ถึงแม้ว่าลักษณะสังคมครอบครัวของชาวม้งจะมีเพศชายเป็นหัวหน้าครัวเรือน (Patriarchal) มีการสืบเชื้อสายทางผู้ชาย (Patrilineal Descent) และ เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะต้องย้ายไปอยู่บ้านฝ่ายชาย (Patrilocal Residences) ก็ตาม ผู้ชายจะเป็นผู้ที่มีบทบาทต่อการผลิตมากกว่าผู้หญิง งานหลักที่เป็นงานหนักเป็นหน้าที่ของผู้ชาย (ลี้ศึก , 2544 : 210 อ้างแล้ว)

ในอดีตนักเขียนบางคนซึ่งไม่สมควรเรียกว่านักเขียนได้เขียนบทความเกี่ยวกับชาวม้งบนดอยอินทนนท์ลงหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ฉบับหนึ่ง (จำไม่ได้ว่าเป็นรายวันหรือรายสัปดาห์และเดือนไหนปีไหน ผู้เขียนได้ตัดเก็บไว้ประมาณ 25 - 27 ปี มาแล้ว แต่วันนี้ค้นหาไม่พบ จึงขอเอาความทรงจำของผู้เขียนเป็นแหล่งอ้างอิง) สาระของบทความบทนั้นกล่าวว่า ชาวม้งเป็นเผ่าที่ผู้ชายเอาเปรียบผู้หญิง ไม่ทำงาน นอนหลับฝันอยู่กับบ้านปล่อยให้ผู้หญิงทำงานหนักแต่ฝ่ายเดียว

ในสังคมจาริตประเพณีของชาวม้งนั้นมีการแบ่งงานกันทำตามเพศตามลักษณะสากลเหมือนสังคมทั่วไป ๆ (งามพิศ , 2538 : 121 - 123) กล่าวคืองานบางอย่างเหมาะสำหรับผู้ชาย และงานบางอย่างเหมาะสำหรับผู้หญิง พื้นฐานสำคัญของการแบ่งงานกันระหว่างชายหญิงอยู่ที่ว่าผู้หญิงเท่านั้นที่มีลูกและเลี้ยงลูกได้ การเลี้ยงลูกจึงเป็นบทบาทสำคัญของผู้หญิงทั้งนี้เพราะชายและหญิงมีความแตกต่างกันด้านชีวภาพโดยผู้หญิงจะต้องท้องและคลอดลูก ทำให้ผู้หญิงเคลื่อนไหว

ย้ายไปยังที่ต่าง ๆ ได้น้อยกว่าผู้ชายข้อเท็จจริงดังกล่าวอธิบายความจริงที่ว่า งานหนัก ๆ จึงเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ส่วนงานเบาและงานจุก ๆ จิก ๆ จึงเป็นหน้าที่ของผู้หญิง

ไปเดิ้ล (อ้างตามงามพิศ , 2538 อ้างแล้ว) ได้กล่าวสนับสนุนความจริงดังกล่าวนี้ว่า ในสังคมจารีตประเพณีนั้นมีการแบ่งงานกันทำตามเพศมาก โดยที่งานปรับพื้นที่ดินใช้เพาะปลูก การขุดตัดรากไม้และงานหนักอื่น ๆ ที่เป็นงานหนักเป็นหน้าที่ของผู้ชาย งานเบาได้แก่การเพาะปลูก การกำจัดวัชพืช การเก็บเกี่ยวเป็นหน้าที่ของผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้

การศึกษาเชิงคุณภาพหรือการเก็บข้อมูลของนักเขียนสารคดีหรือบทความที่ผ่านไปพบเห็นเหตุการณ์โดยผิวเผินแล้วนำมาสรุปต่อเติมให้เป็นเรื่องเป็นราวขาดการค้นหอย่างเจาะลึกจึงไม่สามารถหาข้อเท็จจริง (Fact Findings) ได้

สรุปก็คือสตรีในสังคมชาวม้งทั้งในอดีตและปัจจุบันมีบทบาทสูงต่อความเป็นอยู่ของสังคม ได้รับการแบ่งสรรการทำหน้าที่อย่างเหมาะสมตามหลักการมนุษยวิทยาสากล ได้รับเกียรติได้รับการเคารพยกย่องจากสังคมในฐานะผู้ผลิตผู้บำรุงเลี้ยงดู ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเช่นเดียวกับผู้ชาย เพียงแต่ต่างคนต่างมีหน้าที่ที่แตกต่างกันซึ่งหน้าที่ของแต่ละฝ่ายต่างก็มีความสำคัญต่อความสำเร็จของหน้าที่ของอีกฝ่ายหนึ่ง

กิจกรรมของกลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้านในการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้มีดังต่อไปนี้คือ

1) การซ่อมแซมเครื่องมือผลิตผ้าใยกล้วย รวบรวมเครื่องมือตามขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเสื่อมไปตามสภาพจึงต้องมีการซ่อมแซมให้ใช้ได้ งานเกี่ยวกับการซ่อมแซมนี้ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะที่เป็นผู้ชาย ส่วนงานของผู้หญิงคืองานการผลิตผ้าจากเส้นใยกล้วยรวมทั้งการลงลายและสีบนผืนผ้าใยกล้วย

ภาพที่ 66 ภาพการทอผ้าจากเส้นใยกล้วยง

ภาพที่ 67 ภาพการลงลายเพื่อย้อมสีบนผืนผ้าเส้นใยกล้วยง

ภาพที่ 68 การปักลายปักบนผืนผ้าเส้นใยกัญชงที่ย้อมสีแล้ว

2) การสาธิตต้นกัญชงและพืชสีย้อมผ้า กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ จัดสรรพื้นที่ให้แก่กลุ่มสตรีในการสาธิตต้นกัญชง และพืชสีย้อมผ้าเพื่อการศึกษาและถ่ายทอด ภูมิปัญญาในกลุ่มสตรีด้วยตนเอง ผลพลอยได้จากการสาธิต นอกจากการนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว แล้วยังเป็นการผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อการผลิตในการใช้จริงด้วย

ภาพที่ 69 ต้นสีย้อมผ้าใยกล้วยชนิดใบใหญ่ เมื่อย้อมผ้าแล้วจะได้สีน้ำเงินเข้ม

ภาพที่ 70 ต้นสีย้อมผ้าใยกล้วยชนิดใบเล็ก เมื่อย้อมสีแล้วจะได้สีน้ำเงินอมเทา

ภาพที่ 71 แปลงสาธิตต้นกัญชงเพื่อการศึกษาการทอเงี้ยวและการผลิตเมล็ดพันธุ์

ภาพที่ 72 อุปกรณ์ในกระบวนการผลิตผ้าใยกัญชง

5. กิจกรรมของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่ม

กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักเรียกชื่อกลุ่มว่า สวนน้ำตก เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อทำธุรกิจชุมชน เช่นเดียวกันกับกลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นิยามกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้พยายามเน้นให้กลุ่มจัดทำ Mapping Resources พื้นที่ของกลุ่มมีความหลากหลายทางชีวภาพมาก เน้นการนำเสนอทรัพยากรทางธรรมชาติ (ทรัพยากรชีวภาพรวมกับทรัพยากรแร่ธาตุอื่น ๆ) มาแทนที่การทำการเกษตรซึ่งต้องใช้สารเคมี ใช้การจัดการดินที่ทำให้ดินมีความร่วนซุย ง่ายต่อการชะล้างและทับถมลงในลำห้วย

กิจกรรมของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจมีความซ้ำซ้อน (overlap) กับกิจกรรมของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้างซึ่งจากการสังเกตพบว่าแกนนำของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่ต้องการ เช่นนั้น ควรจะมีการนำเสนอทรัพยากรที่แต่ละกลุ่มมีอยู่ซึ่งค่อนข้างแตกต่างกัน มีจุดดีจุดด้อยที่ต่างกันอยู่การนำเสนอกิจกรรมที่ แตกต่างกัน จะเป็นการส่งเสริมซึ่งกันและกัน ขณะที่การนำเสนอกิจกรรมที่ซ้ำซ้อนเช่น การสร้างพิพิธภัณฑ์และการสร้างลานแสดงทางวัฒนธรรม ซึ่งซ้ำซ้อนกับกิจกรรมกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อาจจะทำให้นักท่องเที่ยวไปกระจุกตัวอยู่จุดใดจุดหนึ่ง แทนที่จะเป็นการส่งเสริมซึ่งกันและกันแต่จะกลายเป็นการแข่งขันแบบและแข่งขันกันเอง อย่างไรก็ตามการวิจัย ถือว่าเป็นการค้นหาคำความจริงและนำข้อเท็จจริงที่พบไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาผู้วิจัยได้แนะนำให้จัดเวทีย่อยระหว่างกลุ่มที่มีแนวโน้มว่าจะเกิดความขัดแย้งกัน และให้ทุกคนยึดถือแผนแม่บทของการพัฒนาชุมชนบ้านดอยปู่เป็นหลัก และจัดกิจกรรมย่อยให้อยู่ภายในกรอบของแผนแม่บท ถึงแม้ว่าอาจจะมีกิจกรรมซ้อนทับ (Overlap) กันบ้าง หากไม่ใช่กิจกรรมหลัก ๆ ก็ไม่ถือว่าผิดกติกาแต่อย่างใด เช่น การจัดสวนสมุนไพร และพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง เป็นต้น

กิจกรรมของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กำหนดและปฏิบัติตามแผนใน Phase นี้มีดังต่อไปนี้

1) การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม จุดเด่นของกิจกรรมกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือสวนไม้ดอกไม้ประดับ อ่างเก็บน้ำ น้ำตก และสภาพป่าธรรมชาติตามข้างทางเดิน การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้มีความสะอาด เป็นธรรมชาติ มีความสวยงามจัดสถานที่ทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทาง มีที่นั่งพักเหนื่อยสำหรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 73 ภาพสิ่งแวดล้อมโดยรวมเดิมที่เป็นสวนล้นจีไร่พืชผัก และสวนดอกกระดาด ซึ่งดินจะต้องถูกจัดการให้ร่วนซุย จึงมีการชะล้างสูง สภาพปัจจุบันเป็นสวนไม้ดอกไม้ประดับและมีหญ้าปกคลุม ไม่มีการชะล้างของหน้าดินจากฝนตก

2) การปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ พลังน้ำได้แก่ ครกพลังน้ำและที่เกี่ยวพันกับสมบัติสาธารณะได้แก่ หินโม อุปกรณ์ช่วยเหลือการ ยิงชีพทั้งสองชนิดนี้เป็นสื่อทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความสามัคคี ความมีน้ำใจของคนในชุมชน อุปกรณ์เหล่านี้จะถูกจัดสร้างหรือจัดซื้อโดยคนใดคนหนึ่งหรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่คนทุกคนที่อาศัยอยู่ใกล้และสะดวกสามารถแบ่งปัน การใช้ประโยชน์ได้ เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมที่เรียกว่าวัฒนธรรมนิยม (ประเวศ , 2542 : 39 อ้างแล้ว)